

WERINON

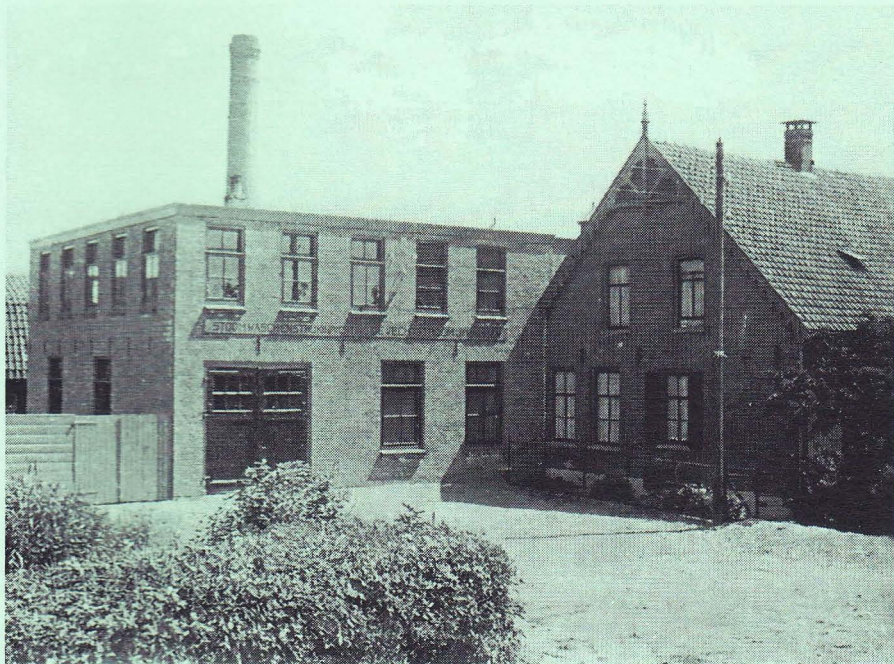
UITGAVE VAN DE

HISTORISCHE KRING • NEDERHORST DEN BERG

SEPTEMBER 2006 • NR 61

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	Voorzitter	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
	Vice-voorzitter	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk - Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 BE NdB, tel. 0294-253119
	Ledenadministratie	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
	Leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309 R.J. Verkaik, Pieter de Hooghlaan 24 1394 GK NdB, tel. 0294-254317

Redactie	G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368 T. Griffioen, Kuijerpap 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106 J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
-----------------	--

Computerassistentie	Theo van der Zee, Voorstraat 25 1394 CT NdB, tel. 0294-254515
----------------------------	--

Ontwerp omslag	Piet Griffioen
-----------------------	----------------

Lidmaatschap	€ 12,50 per jaar Bankreknr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
---------------------	--

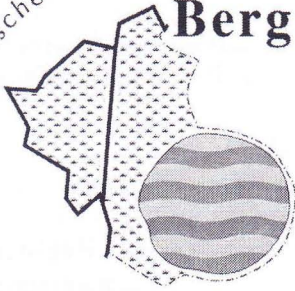
Informatie en documentatie	Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur Sociaal Cultureel Centrum "SPOT", Blijklaan 1, Nederhorst den Berg
-----------------------------------	---

E – mail: HKND B	bestuur@historischekring.nl
Redactie	werinon@historischekring.nl
Internetadres	www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Nederhorst den Berg

Historische Kring

---

september 2006, nummer 61

---

jaargang 16

---

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
60 Jaar bevrijding	<i>Vrienden van het Plein</i>	7
Van de kaart	<i>Ruud Verkaik</i>	9
Boek-en-Berg	<i>Jan Baar</i>	10
Rivierenlandschap	<i>Onno de Jong</i>	17
De volkstelling van 1829 (4)	<i>Jan Baar</i>	18
Hitte	<i>Gerard Baar</i>	25

Foto omslag

Wasserij De Vechtstroom, Dammerweg.

Collectie HKNdB.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2006

- **Vrijdag 27 oktober 2006**

Dialezing: *De geschiedenis van de Dorssewaardpolder onder Vreeland, tussen Bergseweg en Kleizuwe* door de heer C.H. Beelaerts van Blokland uit Vreeland.

Aanvang 20.00 uur in De Bergplaats, Kerkstraat.

OPROEP: REGISTER (EN SUPER 8)

De herhaalde oproep iemand te vinden die bereid is een **Register op personen, zaken en afbeeldingen** van alles wat in de nummers van Werinon gepubliceerd is, samen te stellen heeft weerklank gevonden. Vier personen hebben zich gemeld. Wij nemen contact met hen op. Als de klus geklaard is, zullen velen hen dankbaar zijn. Succes.

De oproep voor een 'Super 8 medewerker' (Werinon 59/60) heeft nog geen resultaat opgeleverd.

Maar... wie weet!

Informatie bij Jan Baar, Kerkstraat 6, tel. 0294 254309.

SCHENKINGEN

Van mevrouw J. Portengen-Pos:

- Vlag NCVB Nederhorst den Berg 1945-1970
- Groepsfoto Hervormde Meisjesvereniging
- Groepsfoto Meisjeskoor 'De Bergse Zangertjes'
- Groepsfoto Christelijk Zangkoor
- Wisselbeker Bridgeclub Nederhorst den Berg
- Schilderij Torenweg, ca. 1950
- Foto in lijst JB-Plein 1, ca 1950

Van mevrouw J. Bok:

- Waterkaart Hollandse en Utrechtse Plassen. Bureau voor Watertoerisme ANWB 1939
- Beker 25 jaar Juliana X Bernhard 1937-1962
- Bordje b.g.v. geboorte Prinses Beatrix 1938
- Rijmprent b.g.v. het huwelijk van Juliana en Bernhard, 4 jan. 1937

- Foto RK Mariacongregatie Jongemannen, ca 1925 – R. Stalenhoef, Grave
- Foto's verkennergroep 'Sint Willibrordus', ca 1955 – E. Baar
- Kooppresentatie Koster Di Goacomo, Dammerweg 98 – P. Holdinga
- Verpondingskaart Hornpolder en Kuijerpolder 1810 (kopie) – C. Ploegstra
- Verzendkoker urinemonster, Dr. Roelofsen - NN

Zo kunnen veel mensen genieten van materiaal dat anders ergens op zolder ligt en nú voor iedereen bij de HKNdB te raadplegen is.

LITERATUUR

Om 't lijnwaad. De familie Reijmerink te 's-Graveland, meer dan 200 jaar klerenblekers – Ad Reijmerink.

Boekbespreking in H.K. 'In de Gloriosa' mei 2006.

Napoleon in Loenen – Kees de Kruijter / Willem Mooij.

In: HKG Loenen mei 2006.

Grote Atlas van Nederland 1930-1950 – B.C. de Pater / B. Schoenmakler.

Uitgeverij Asia Maior 2005.

De mythe van het Groene Hart – Harm Hoogendoorn.

Stichting Groene Hart 2006.

's-Graveland in vuur en vlam - W.J. Fecken. (2006).

Tachtig jaar voetbal in Mijdrecht – Joop Frankenhuisen.

In: De Proosdijkoerier, juni 2006.

De ciborie van pastoor Vismans – Rob Stalenhoef. (2006).

Hinderdam – F. Cladder. In: Jaarboekje Niftarlake 2005.

In het voetspoor van Mondriaan en Olie, wandelen en fietsen langs het Gein – Marieke van Gessel e.a.. (2005).

EXPOSITIE

'Het geluk van de tuin'.

Museum Hilversum, t/m 5 november 2006.

'Imperium De Geer. Van kanon tot patroon'.

Comenius Museum, Naarden, t/m 16 september 2006.

'Logies in Soest. Hotels en pensions in Soest in de vorige eeuw'.

Museum Oud Soest, t/m 16 september 2006 (za/zo).

'Michiel de Ruyter. Onze grootste zeeheld'.

Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam, t/m 7 januari 2007.

'Vecht en Plassenlandschap door de ogen van F.J. van Rossum du Chattel'.

Museum Maarssen.

GOUDEN MUNT UIT NEDERHORST DEN BERG

Uit het Jaarboek 2005 van Nardincklant, Archeologische Werkgemeenschap:

'In maart 2004 werd door Nardincklant-lid Gérard Buhr uit Bussum een gouden munt gevonden in Nederhorst den Berg. Hij vond deze munt met behulp van een metaaldetector op een akker aan de Dammerweg. Zeer opmerkelijk is de uitzonderlijke fraaie staat van de munt. Zo worden munten hoogst zelden los in de bodem gevonden. Het betreft een 7 gulden stuk – ook wel een halve gouden Ridder genoemd – uit de stad Utrecht, geslagen in 1750. Op de akker is meer vondstmateriaal gevonden, waaronder aardewerk. Zonder twijfel afkomstig van 18^e eeuws stadsafval, dat vanuit Utrecht via de Vecht op de landerijen te Nederhorst den Berg werd uitgereden om de grond te bemesten. Gezien de contextloze vondstomstandigheid is de vondst nauwelijks archeologisch interessant, numismatisch natuurlijk wel. Zover bekend is het de eerste gouden munt die uit de bodem van Nederhorst den Berg komt.'

*Gouden Ridder, Utrecht 1750, gevonden te Nederhorst den Berg.
Uit: Naerdincklant - Jaarboek 2005.*

Verder kwam in 's-Graveland nog een fraaie pijpenkop te voorschijn, in Vreeland aan de Bergseweg bij Groot-Kantwijk een laat-middeleeuwse

vuurdomper en op een akker in Ankeveen twee zilveren munten uit 1686 en 1687.

'Nardincklant': contactadres Liesbeth Wierenga - Theresiahof 28 1216 MJ Hilversum.

WIE WEET WIE WAT EN WAAR

Helaas! De drie dames uit Werinon 60 zullen hoogstwaarschijnlijk anoniem het fotoarchief ingaan. Zij riepen geen enkele reactie op.

Deze keer een foto waarvan de namen van enkele personen wel bekend zijn:

Staand van links naar rechts: Gerrit Snel (1), Japie Snel (4), ... Mafait (? 6)
Zittend van links naar rechts: Jan Snel (1), Van Assem (2), Marie van Huisstede (9), ... Mafait (10)

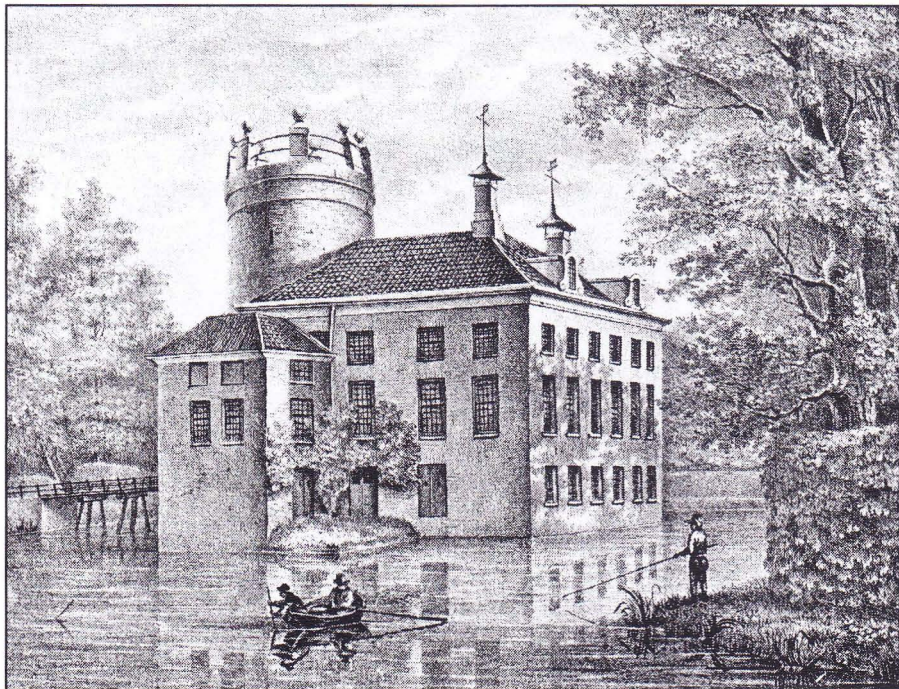
Altijd gedacht dat op de foto het personeel van wasserij 'De Vechtstroom' stond! Maar na nog even een nadere bestudering is dat, gezien het metselwerk in de gevel, niet zo.

Wij zien graag uw reacties tegemoet. Ruud Verkaik, 0294-254317.

EXCURSIE SLOT LOENERSLOOT

Vrijdagavond 12 mei konden 25 leden van de HKNdB het tot voor kort haast onbenaderbare Slot Loenersloot betreden. Het middeleeuwse kasteel aan de Angstel heeft net als alle andere kastelen een roerige geschiedenis, maar wonder boven wonder werd het noch in het Rampjaar 1672, noch in 1795 bij de inval der Fransen, noch in de Tweede Wereldoorlog ernstig beschadigd. Heel bijzonder is, dat na 1770 het interieur in de Lodewijk de XV^{de} stijl nooit meer echt veranderd is, als enige in Nederland, eigenlijk dankzij de karige inkomsten, waarvan de eigenaars moesten zien rond te komen. Restauratie en het herstellen van overbodige en mislukte architectonische aanpassingen staan op het komende werkprogramma, maar eerst moeten de omliggende gebouwen op verantwoorde wijze aan de moderne tijd worden aangepast, want daar moet een deel van de inkomsten vandaan komen.

Een flink aantal leden had ook graag tot de dertig uitverkorenen behoord, die dit op een mooie voorjaarsavond konden beleven. Misschien komt er in de nabije toekomst een herkansing.

Het Slot te Loenersloot. Uit: Gezigten aan de rivier de Vecht, P.J. Lutgers.

Zie voor een uitgebreid verslag van de excursie:

Gerard Baar, 'Het Kasteel van Loenersloot aan de Angstel', in 'De Brug' van 17 mei 2006 en op de website www.historischekring.nl

KOPIJ

Kopij voor het volgende nummer van Werinon graag **vóór 1 november 2006** inleveren bij de redactie.

VAN DE REDACTIE

In mei 2006 vierde Nederhorst den Berg uitgebreid, dat 60 jaar geleden een eind aan de Tweede Wereldoorlog kwam. De Vrienden van het Plein organiseerden i.s.m. de Oranjevereniging en de Historische Kring Nederhorst den Berg een zeer geslaagde feestelijke manifestatie.

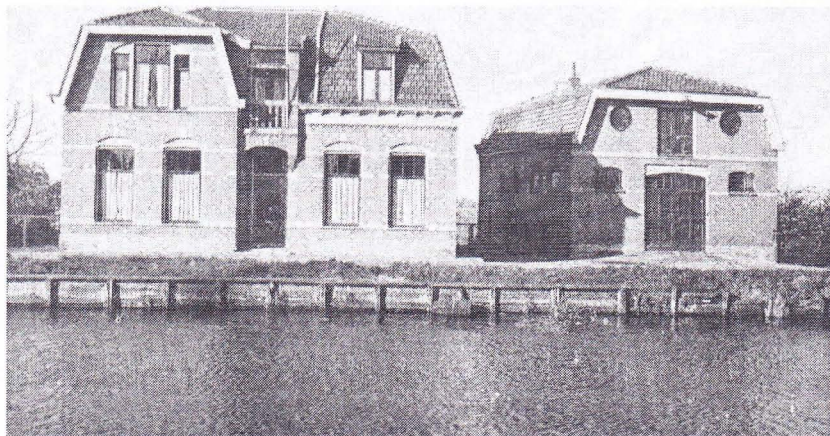
Een van de onderdelen van het programma was een puzzelfietstocht van de Vrienden van het Plein. Langs de route door en rond het dorp stonden grote borden met informatie en foto's over gebeurtenissen uit de oorlog.

De afbeeldingen van deze borden zullen wij in de loop van de tijd in Werinon publiceren.

60 JAAR BEVRIJDING

Vrienden van het Plein

Gemeentehuis.

Tijdens de bezetting was het gemeentehuis een centrum van burgerlijke ongehoorzaamheid. De burgemeester, B. A. Ph. Baron van Harinxma thoe Slooten was een meester in het saboteren van de opdrachten van de bezetter.

Samen met de anti-Duitse ambtenaren zorgde hij dat veel Bergers een hoop ellende bespaard is gebleven.

28 december 1944 werd het bevolkingsregister bij een overval in opdracht van de Binnenlandse Strijdkrachten weggehaald.

Er bleek geen deur op slot te zitten!

De bezetter kon nu nog moeilijker "ongewenste" personen opsporen.

B.A.Ph. Baron van Harinxma thoe Slooten.

Op 25 december 1939 werd B. A. Ph. Baron van Harinxma thoe Slooten burgemeester van Nederhorst den Berg. Hij verzorgde een systeem waardoor het leek alsof hij tegenover de bezetter correct en "gehoorzaam" was.

Maar in feite, waar mogelijk, saboteerde hij.

Uiteindelijk kon dit de Duitsers niet ontgaan en werd hij op 4 juni 1943 ontslagen.

Na de oorlog is hij, weer als burgemeester, nog vele jaren - tot 1971 - van zijn huis in Ankeveen, naar het gemeentehuis in Nederhorst den Berg gereden.

VAN DE KAART (foto op de omslag)

Ruud Verkaik

Dammerweg. Wasserij 'De Vechtstroom'

Stoom- wasch- en strijkinrichting 'De Vechtstroom', J.Franssen, opgericht 1887.

Een prachtige foto van de zijkant van woonhuis en wasserij gelegen aan de Dammerweg 79-80. Het woonhuis wordt gesierd met mooie details in het metselwerk, zoals de sierlijke lijst met gele steentjes en de schuiframen met roedeverdeling en voorzien van luiken. Het rechterraam van het huis ligt hoger dan de twee links ervan, omdat daaronder de kelder is. Het rijke overstek en de prachtige schoorsteen maken het geheel fraai af.

Collectie HKNdB.

De wasserij heeft een grote schoorsteen van de met kolen gestookte stoomketel. De stroomvoorziening gaat nog via bovengrondse leidingen. Jan Franssen was in 1921 één van de zeven stoomblekers, die een hinderwetvergunning had voor het in werking hebben van een stoomketel. Het bedrijf werd later voortgezet door zijn zoon Henk.

Begin jaren zeventig gaan de deuren dicht en wordt de boel verkocht. De familie Franssen gaat wonen in het huis 't Oude Erf', Dammerweg 75. De gebroeders Krever, producenten van tiggerlijm en Lintjes textielverf kopen het pand. Heel wat jongens hebben er in die jaren zaterdags een zakcentje verdiend door onder leiding van Ome Loek lijm te draaien.

Boven de wasserij woonde nog enige tijd Wijnand Lodewijkx, die beneden houten puzzels produceerde. In deze periode raakte het pand steeds meer in verval. Na het overlijden van de laatste bewoner staat het pand leeg. Door wildgroei van bomen en struiken en onkruidwoekering is het vanaf de weg aan het zicht onttrokken, in afwachting van sloop en nieuwbouw.

En weer is er dan een karakteristiek pand verloren gegaan.

BOEK-EN-BERG

Jan Baar

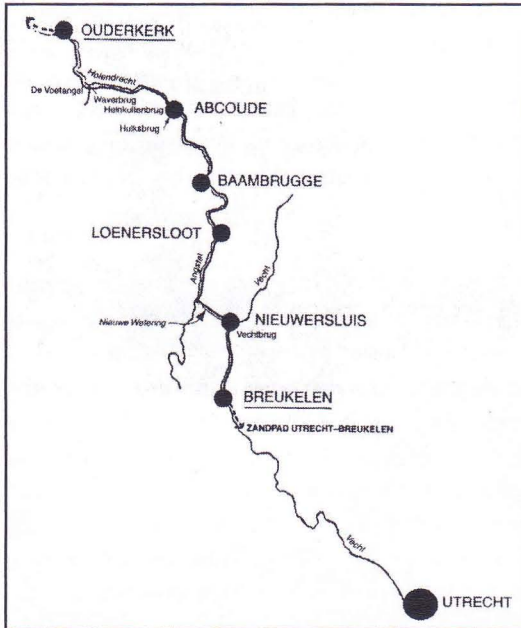
J.B. Christemeijer - Het lustoord tusschen Amstel en Grebbe en elders in het Sticht van Utrecht.

Eerste deel. Met eene afbeelding. Schoonhoven, S.E. van Nooten 1837.

Opnieuw uitgegeven door Repro Holland B.V. Alphen aan den Rijn 1986.

Op verzoek van een vriend beschrijft Christemeijer het landschap en de bezienswaardigheden van het gebied tussen Amsterdam en Utrecht tijdens een tweedaagse tocht in de nazomer van 1836. Wat de reis betreft raadt hij aan niet de diligence te nemen, maar de snelschuit: *'Er zijn in uw geval meerdere voordeelen aan het reizen met de schuit verbonden. Gij wilt bijvoorbeeld met elkander spreken; in de diligence dient men de stem vrij luide te verheffen, doordien het gedreun van het rijtuig maakt, dat men*

elkander anders niet verstaat; ... het zich meer langzaam en stil bewegend vaarttuig, waarin men zo regt gezellig bij elkander zit, lokt als van zelve tot een onderhoud uit.'

De trekroute tussen Amsterdam en Utrecht. Bij Loenersloot verlieten de reizigers de schuit voor het uitstapje naar Nederhorst den Berg en Vreeland. (Jaarboekje Niftarlake 2005).

Zeer zeker kan de reiziger op het gemak genieten van de voorbijvliedende vergezichten en zelfs zou hij rustig iets kunnen lezen. De schuit vertrekt om 7 uur 's ochtends vanuit Amsterdam bij de herberg de 'Beerebijt' en komt dan tegen de middag in Utrecht aan.

Het eerste deel van de beschreven tocht gaat over de Amstel, waarna de schuit vanaf Ouderkerk verder de Holendrecht en Angstel volgt tot Nieuwersluis. Daarna pas gaat de reis verder over de Vecht naar Utrecht.

Vanaf Abcoude beginnen de beschrijvingen van vergezichten, landschappen, buitenplaatsen en dorpen. De schrijver veronderstelt, dat alles voor Abcoude wel zo ongeveer bekend is bij de reizigers. *'Van Postwijk tot aan de hofstede Bergvliet toe, is de rechter-oever der vaart met wilgen beplant, waardoor het gezigt naar dien kant beperkt wordt. Voorbij Bergvliet gekomen, wordt u dit vergoed door het ruime vergezigt oostwaarts, langs den in het veld staanden watermolen, op Nigtevecht en Nederhorst den Berg aan. Even gindsche brug voorbij, zet de straatweg, aldaar de trekvaart op nieuw voor eene wijl verlatende, zich door eene laan van iepen voort, tot aan het dorp Baambrugge.'*

De reizigers stappen in Loenersloot van boord, om zodoende een uitstapje naar Vreeland en Den Berg te kunnen maken, want: *'Zoo gemakkelijk en*

levendig, door verscheidene buitenplaatsen en fraaije gezigtpunten, de oevers der trekvaart zijn tusschen Abcoude en Loenersloot, zoo eentoonig is verre weg dat gedeelte derzelve, hetwelk van laatstgenoemde plaats tot aan Nieuwersluis strekt. – Wij willen de schuit thans verlaten'. Het is dan 10 uur. De tocht gaat verder te voet naar 'het aangename dorp Vreeland'. Na in het logement Floor aldaar 'ons genoeglijk ververscht te hebben', gaat het gezelschap weer op pad, om 'de schoonste gedeelten van den omtrek' te bezoeken. Door het dorp, dan langs de westoever van de Vecht, voorbij het buiten Breevecht, de uitgestrekte buitenplaats Welgelegen en het eiland van het voormalige huis De Nes, komt de sloopstimmerwerf bij Wittenstein tegenover Overmeer in zicht.

'Na aan de gemelde schuitemakerswerf te zijn overgevaren, komen we nabij de hofstede Overmeer, ter halver weg tusschen Vreeland en Nederhorst den Berg uit.

'Indien de Stille Vecht ... nog het aanzien had van voor ruim vijf en twintig jaren, toen aan beide hare oevers een aantal schoone buitenplaatsen en treffelijke landhuizen prijkten, dan zoude ik u gewis raden, uwe wandeling tot over Nederhorst den Berg naar den kant van Nigtevecht, of zelfs wel naar Weesp, uit te strekken, om alsdan langs den anderen oever of jaagpadzijde naar Vreeland terug te keeren,.... Maar die omtrek is niet meer dat, om zijn landelijken luister verrukkend, oord van vroegeren tijd, toen men, van Loenen af tot schier naar Weesp toe, bijna aanhoudend onder het lommer kon wandelen van de, aan den landweg gelegene, buitenverblijven, die elkander met eene behagelijke afwisseling van verschieten opvolgden; en terwijl zij, als 't ware, schenen te wedijveren in fraaiheid van aanleg of in pracht van gebouwen, eene reeks van gezigten aan het oog vertoonden, welke den wandelaar vaak met opgetogenheid deden stil staan, en den vreemdeling een grootsch denkbeeld van Holland's welvaart en natuurschoon gaven.'

Veel van dat schoons is in die 25 jaar verdwenen en in betrekkelijk korte tijd is een ander landschap ontstaan. Zo verdwenen in de periode van ongeveer één jaar dat het schrijven van het 'werkje' kostte, het 'Riddermatig Huis Kronenburg' bij Loenen en 'Oostervecht', tussen Vreeland en Loenen aan de oostoever van de Vecht nabij de 'Glashut'. Zij worden nog wel in het boek. behandeld.

Heel wat landhuizen en buitenplaatsen gingen in de eerste veertig jaren van de 19de eeuw ten onder of kregen een andere functie of uiter-

lijk: 'Verdwenen zijn Wallenstein, Westerklip en dat statige Huis te Loenen met deszelfs bosschen, wandelperken en vijvers; het huis de Nes met zijn donkere dreven, met zijne singels en tuinen; Schapendoorn met zijn smaakvollen aanleg; het vorstelijk Petersburg,..... en meer andere. En waar het oog te voren die bekoorlijke lusthoven aanschouwde, ziet het nu den grond herschapen in wei- en hooilanden; in stroken lands met kort houtgewas beplant; ja, zelfs in turf-akkers en veenplassen hier en daar!'

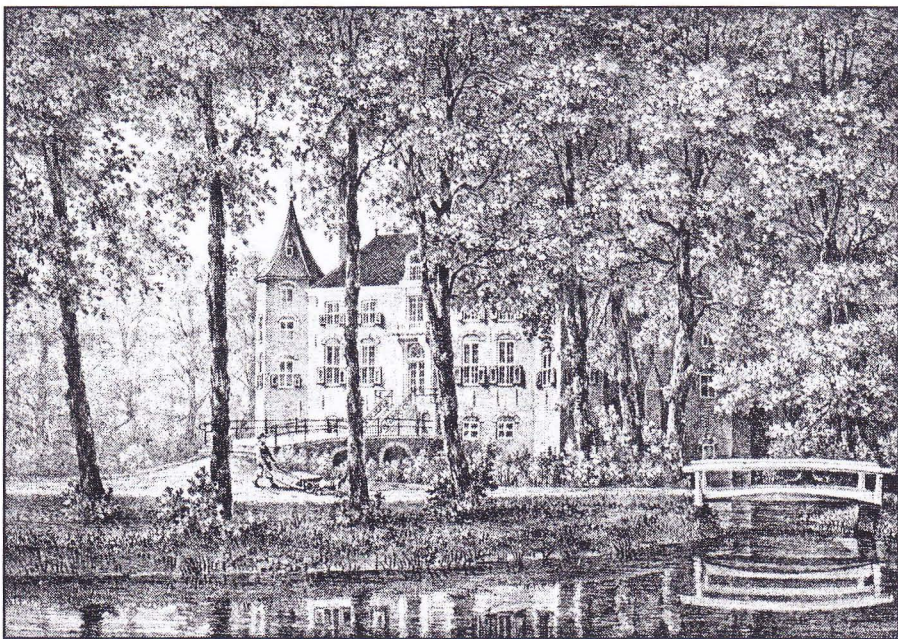

*Oostervecht en de Glasfabriek nabij Loenen aan de Rivier de Vecht.
Uit: Gezigten aan de rivier de Vecht, P.J. Lutgers.*

Aan de reeks verdwenen of sterk veranderde buitenplaatsen kunnen er in en rond Nederhorst den Berg nog wel enige toegevoegd worden. De genoemde hofstede 'Overmeer', het restant van de buitenplaats 'Overmeer', zou geen lang bestaan meer beschoren zijn. 'Damvecht' aan de Hinderdam werd gesloopt in 1828, 'Koningslust' tegenover de Hinderdam en 'Hinderrust' op het Hinderdameiland waren in die jaren al boerderijen, 'Vecht en Lommer' aan de Hinderdam was in 1835 geamoveerd en op 'Stilhorn' op het Kleine Eiland was nu een tuinderij gevestigd. 'Schulpenburg' in

Overmeer en ook 'Berglust' aan de Reevaart bij de brug, zullen er ook niet meer uitgezien hebben als een buitenplaats in volle glorie.

De oorzaken, waardoor 'dezen lusthof van Holland en het Sticht van ettelijke zijner schoonste sieraden' is beroofd, zoekt de schrijver in 'de lotwissel der tijden' en 'zucht naar verandering'. Die hebben aan 'die Wandalen van sloopers de baan geopend ... om hunne verdelgende hand tegen zoo veel schoons en bevalligs op te heffen.' Voor het over het algemeen doorslaggevende economische aspect, dat buitenplaatsen en lusthoven niet meer of steeds minder rendabel waren, heeft de schrijver totaal geen oog.

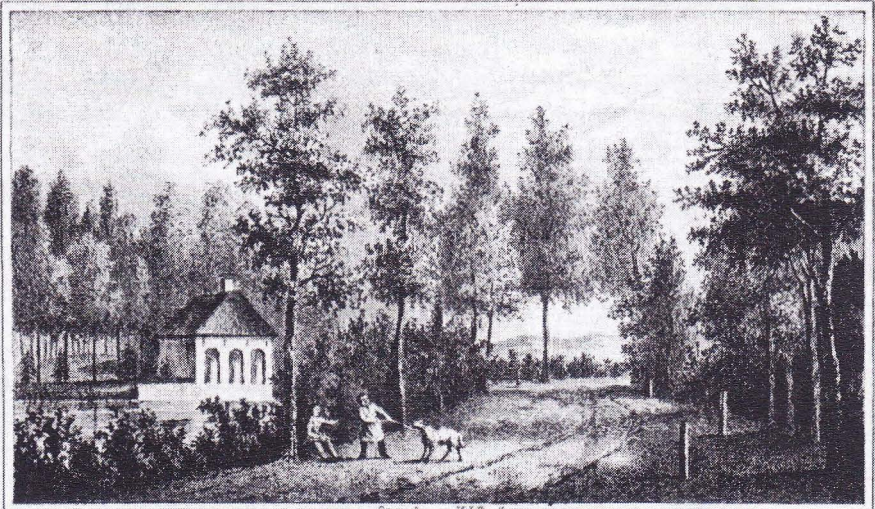
Het Slot Nederhorst. 'Dit Slot ligt in een lommerrijk oord, in of bij het dorp den Berg; geheel door grachten omringd, verleent eene fraaije steenen brug toegang tot hetzelfde.' (Gezigten aan de rivier de Vecht naar de natuur getekend - P.J. Lutgers, 1836).

Na dit hartstochtelijk betoog wordt de wandeling voortgezet:

In een klein vierendeel-uurs wandelen wij van Overmeer gemakkelijk naar Nederhorst den Berg, welk dorp thans tot de provincie Noord-Holland behoort.. De omtrek hier wordt niet weinig verfraaid door het statige

boschgeboomte tot het slot van Nederhorst behorende – een treffelijk gebouw, van grachten omringd, en tot hetwelk een steenen slotbrug den toegang verleent.

Stecade van H.L. Barendse

GEZICHT VAN DE OPENBARE WANDELPLAATS TE VREELAND,
naar de teekening van K. J. van der Vecht en op de teekening der Dierstede teekening

De enige afbeelding in Het Lustoord I. 'Gezigt van de Openbare Wandelplaats te Vreeland'. Uit: Gezigten aan de rivier de Vecht, P.J. Lutgers.

Gelukkig is dit gezicht op Nederhorst in grote lijnen nog aanwezig. Minder te spreken is de heer Christemeijer over de aanblik van de kerk *'die, blijkens een steenen inschrift in het muurwerk, zeer oud moet zijn, zou niet weinig in schilderachtige ligging winnen, wanneer de heuvel waarop zij is gebouwd, met hoog opgaand boomgewas was beplant. Indien de beplanting van dien heuvel met smaak en oordeel geschiedde, zou dit mede veel tot de verfraaiing van het dorp, hetwelk in den zomer nogal bezoek uitlokt, bijdragen.'* Vóór de aanleg van de Algemene Begraafplaats in 1829 op de berg was deze flink begroeid en stonden er nog hoge bomen aan de noordkant van de kerk.

Men heeft van hier een niet onaardig gezicht op het naburige Ankeveen. Ook aan de andere zijde van Nederhorst den Berg van den kant van Weesp, zijn eenige punten, van waar het gezicht niet onbelangrijk is.

Na dit uitstapje gaat de wandeling via Overmeer terug op Vreeland aan. *'De weg, die nu eens meer open is, dan weder onder vriendelijk lommer voortgaat, biedt, nadat wij Overmeer voorbij zijn, ook aan de rivierzijde, eene verscheidenheid van gezigten aan. De buitenplaats Welgelegen, welker heerenhuis wij, van dit ons standpunt, aan den overkant nu van de achterzijde beschouwen, strekt zich met hare gronden ook langs dezen oever van de Vecht, en in eene oostelijke richting tot aan de zuwe of zandweg tusschen de dorpen Kortenhoef en Vreeland uit.'*

Aan Vreeland besteedt de gids heel veel mooie woorden. Voordat de reizigers zich in het logement van Floor ter ruste kunnen begeven kan er nog gewandeld worden door de lommerrijke lanen en fraaie wandelplaatsen. Deze aanleg maakt *'Vreeland tot een der aangenaamste dorpen aan de Vecht'*. De volgende dag gaat de tocht op Utrecht aan. Eerst te voet naar Nieuwersluis, alwaar weer wordt ingescheept in de trekschuit, die de reizigers verder over de Vecht naar Utrecht brengt. Ook dit deel van de reis bekoort de schrijver zeer: *'Gelijk de straatweg het schoonst is tusschen Loenen en Nieuwersluis, zoo mag de Vecht van laatstgenoemde plaats tot Maarssen, voor het aangenaamst gedeelte der vaart van Amsterdam op Utrecht, worden gehouden.'* Na de beschrijving van de vele buitenplaatsen en vergezichten wordt Utrecht bereikt en kan de schuit verlaten worden *'in de vrolijke voorstad van Buiten de Waardpoort'*.

Het derde hoofdstuk van het boek is geheel gewijd aan de stad Utrecht, die *'onder de belangrijkste, zoowel als merkwaardigste steden van ons koninkrijk, verdient gerangschikt te worden.'*

In de 'naamlijst van inteekenaren' komt geen enkele inwoner van Nederhorst den Berg voor. Het is de vraag of het boekwerk enige verspreiding in de gemeente heeft gekregen. Als een Berger de fraaie beschrijvingen van zijn dorp en omgeving onder ogen gekregen heeft, dan zal hij of zij dat beslist met genoegen gelezen hebben. En dat genoeg mag ook de lezer in de 21ste eeuw zich eigenlijk niet onthouden.

RIVIERLANDSCHAP

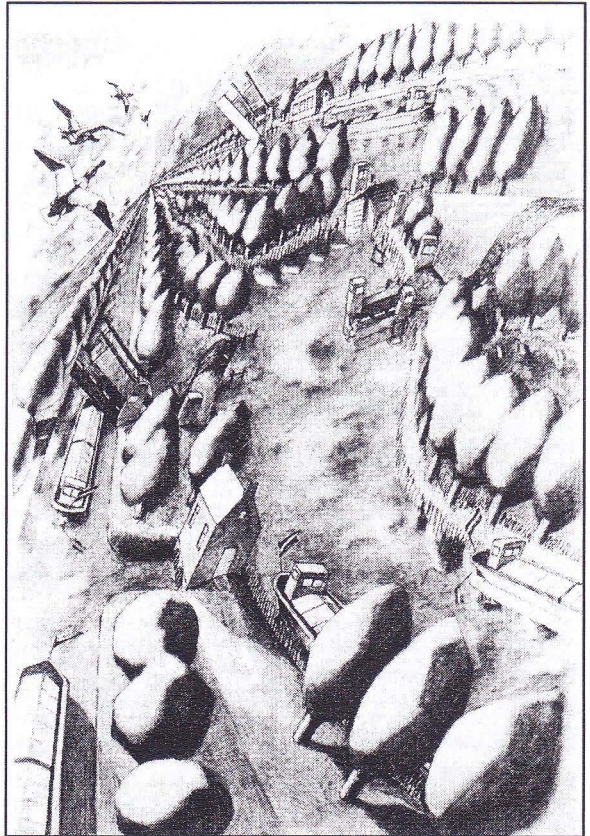
Onno de Jong

In: Noord-Holland in Proza, Poëzie en Prenten 64 (1993), 'Nederhorst den Berg'.

Onno de Jong (Haarlem 1959) is tekenaar, schilder en animatiefilmer. Hij bezocht de Academie Minerva te Groningen, afdeling schilderkunst en grafiek. Vervolgens bekwamde hij zich in de animatiefilm bij de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Gent. Sinds 1987 is Onno de Jong werkzaam bij Toonder Studio's.

'Rondom mijn directe werkomgeving op kasteel Nederhorst den Berg is een wereld van weidse ruimten en landschaps-perspectief gelegen, die sterk inwerkt op de verbeeldingskracht.

Het rivierlandschap dat zoveel verschillende weersomstandigheden en seizoenswisselingen kent, heeft evenzovele stemmingen, die weerklinken in de geest van het irrealistische en tijdloze. Die aspecten zijn terug te vinden in mijn schilderijen en animatiefilms'.

DE VOLKSTELLING VAN 1829 (4)

Jan Baar

BEROEPEN

Beroepsvermeldingen

De volkstellers van 1829 moesten van de 769 inwoners het beroep noteren. In totaal werd achter de naam van 310 (40%) Bergers een beroep opgeschreven. Van de 390 Bergers van het mannelijk geslacht kregen er 262 (67%) een vermelding achter hun naam. Het grootste deel van de volwassen mannen gaf een beroep op.

Slechts 48 (12,7%) van de 379 vrouwelijke ingezetenen kregen een beroepsaanduiding, praktisch allemaal ongehuwde dames ('jongedochters') en weduwen. Niet meer dan vier getrouwde vrouwen oefenden een zelfstandig beroep uit: vroedvrouw Jansie Wiepes van den Berg (49), huisvrouw van Jan de Hartog, naaister Neeltje Ledder (29), echtgenote van veldwachter Pieter den Drijver en de winkeliersters Jacoba van Eswaay (52), vrouw van veenman Klaas Snel en Elisabeth Pos (44), vrouw van Jacobus van Beek, koopman én gemeentebode.

Achter de naam van 23 personen werd 'zonder' opgeschreven. Waarom juist deze mensen, meest vrouwen, die aanduiding meekregen, is niet duidelijk. Een aantal andere inwoners, die niets achter hun naam krijgen in de beroepskolom, zouden ogenschijnlijk ook eigenlijk wel in deze groep kunnen vallen. Misschien is dit een gevolg van onduidelijke algemene richtlijnen of van de eigen interpretatie van de teller.

Wat oudere kinderen en bijna volwassenen kregen lang niet altijd een beroepsaanduiding mee. Een jongen van 12, die werkt als knechtje op een boerderij wordt als boerenknecht genoteerd, maar andere 12 jarigen blijven beroepsloos. Inwonende boerenzonen en -dochters, die ongetwijfeld werk op de boerderij verrichtten, werden blijkbaar niet geacht beroepsarbeid te verrichten.

Er waren geen duidelijke richtlijnen voor de notering en geen exacte omschrijvingen van de beroepen. Het is niet altijd duidelijk wat een beroepsaanduiding nou precies inhoudt. Wat doet een aardwerker precies,

wat houdt pakkedragers in en wat is eigenlijk het verschil in werk dat gedaan wordt door een werkbode, werkster of schoonmaakster?

Ook hadden aardig wat inwoners meerdere beroepsbezigheden. Zo was Arie Pos (43), volgens een opgave voor de directe belastingen in 1821 naast rietdekker, winkelier, broodverkoper en scheepsjager, terwijl er uitdrukkelijk bij werd vermeld, dat hij geen broodventer was. Gijsbert Kloosterman (72) noemde zich in 1825 vrachtjager en veehouder. Cornelis Bezemer (40) was naast watermolenaar op de molen aan het Ankeveensepad ook schoenmaker. Schoolhouder Martinus van Rikxoort (45) kende naast zijn onderwijsbaan vele bijbanen. Hij was ook assessor, doodgraver, ambtenaar van de burgerlijke stand en administrateur.

Kastelein Gerrit Bak (32) had ook drie klompenmakers en een timmerman aan het werk, terwijl de weduwe Niesje Wittebol, 'met de schuit varende', een paar mensen in de kost had.

De persoonlijke interpretatie van de volksteller zal ook hier de doorslag gegeven hebben in de gekozen beroepsvermelding.

Het meest genoteerde beroep is dat van werkmans, 39 mannen gaven dit op. Waarschijnlijk zullen veel werkzaamheden van een aantal van de 7 dagloners, 2 daggelders en 2 daghuurders op hetzelfde vlak gelegen hebben, evenals het werk van de 5 inwoners, die opgaven arbeider te zijn. Dit houdt in, dat zo'n 14% van de mannelijke beroepsbevolking uit werknemers bestond, wier bestaan in meer of mindere mate onzeker was en afhankelijk van de wisselende vraag naar arbeidskrachten bij de lokale werkgevers.

Het beroep van veehouder kwam op de tweede plaats, 16 boeren waren er in Nederhorst den Berg. Maria Scherphof (66) weduwe van Arie Schuters was de enige, die als veehoudster vermeld werd en één persoon, Arie Brouwer (35) van de boerderij bij het kasteel, noemde zich landman. Verder waren er volgens de telling 15 dienstmeiden, terwijl er ook nog 6 dienstbodes, 1 dienstmaagd, 1 werkster, 1 werkbode en 1 schoonmaakster op de lijst voorkomen. Het is aannemelijk, dat een behoorlijk aantal van de beroepsloze meisjes en jongedochters ook dergelijke werk verricht zullen hebben.

Een agrarische samenleving

De samenleving in Nederhorst den Berg van rond 1830 was voor een groot deel agrarisch georiënteerd. Er waren wel niet zoveel boeren, maar ze waren wel erg belangrijk voor de gemeenschap.

Er waren 18 boerderijen in de gemeente, zowel groot als klein. Van de achttien agrariërs kunnen er dertien als groot aangemerkt worden. Zij hadden op zijn minst een meid en een knecht in dienst of maakten ruimschoots gebruik van de arbeid van gezinsleden.

Veehouder Hendrik van Kooten (53) behoorde tot de grote boeren. Samen met zijn vrouw Margaretha Craai (46) boerde hij op de boerderij 'Mariahoeve' in de zuidwesthoek van de Hornpolder. Andere boeren met meerdere personeelsleden waren Hendrik de Jongh (66) aan de Hinderdam, Warnardus Bernsen (44) in de Kuijerpolder, veehoudster Maria Scherphof (66), Hendrik Kool (45) en Jan van Deudekom (26). Cornelis Breij (48) van 'Dorpzicht' en Jacob van Nes (49) van 'Roosendaal' waren ook grote boeren, maar zij konden het met eigen personeel af. Ook Hendrik Spruijt (59) had naast een boerenknecht vier kinderen, die grotendeels op het bedrijf werkzaam geweest zullen zijn.

De meeste boeren waren eigenaar van hun bedrijf. Gijsbert Gijzen (55) was pachter van de boerderij op de plek van de geamoveerde buitenplaats 'Petersburg'. Met 13 runderen en 3 schapen (in 1840) behoorde hij tot de kleinere boeren.

Er waren behoorlijk wat gezinnen, die ook wat vee hielden, dat voor enige neveninkomsten zorgde. Zo had scheepsjager Arie Meijer (35) van de Hinderdam in 1840 naast een paard nog 2 runderen, schipper Hendrik van Emmerik 2 paarden en 3 runderen en rietdekker Arie Pos 5 runderen en 3 schapen. De veetellingen in die jaren maken geen melding van varkens en pluimvee.

Veel mensen waren meer of minder afhankelijk van de boeren. Zij verschaften veel werkgelegenheid. Zo'n 14 boerenknechten en 3 boerenmeiden werkten op een boerderij in Nederhorst den Berg, verreweg de meesten kwamen van elders. De korenmolenaar, de smid, de vleeshouwer, de wagenmaker, de dagloners en arbeiders waren veelal op de agrariërs aangewezen.

Het belang van de buitenplaatsen voor de werkgelegenheid en de plaatselijke economie was in de periode rond 1830 sterk verminderd in vergelijking met de jaren daarvoor. De drie tuinlieden en twee tuinwerkers zullen voor het merendeel nog wel werk gevonden hebben op een buitenplaats. De enige bewoner van een buitenplaats, die op het moment van de telling in Den Berg aanwezig was, was rentenier Willem Gideon

Kleman (70) van 'Vecht en Bergzicht' aan de Hinderdam, waar hij woonde met twee inwonende jongedochters en twee dienstboden. Ook deze buitenplaats had de mooiste dagen gehad, want in 1835 viel 'Klemansplaats' ten prooi aan de slopershamer. Huisbewaarster Maria Haver (70) 'bewaarde' mogelijk kasteel Nederhorst in de winterperiode.

Middenstand, kleine zelfstandigen en nijverheid

Veel echte middenstanders waren er niet in het Nederhorst den Berg van 1830.

Tot deze groep kunnen in ieder geval gerekend worden de twee winkeliersters en winkelier Teunis Ofman (62), schilder Gerrit van Hilten (57), (misschien) vier broodbakkers, ijzersmid Hendrik Bernsen (42) aan de Voorstraat, de twee schoenmakers en schoenlapper Peel Hendriks (64), zadelmaker Evert Groen (46), Jan van Dijk (40) kastelein te Overmeer, kastelein Gerrit Bak van de herberg aan de Voorstraat en kroeghoudster Gerritje van Noord (52) van 'Rustoord', kuiper Hendrik Dubelaar (48) aan de Hinderdam, rietdekker Arie Pos, de twee kleermakers, wagenmaker Jac. Bernsen, mandenmaker Cornelis Blankensteijn (44), vleeshouwer Frederik Ostheimer (37) en korenmolenaar Gerrit Pas (74) van korenmolen 'De Zwaan' aan de Reevaart bij de Petersburgseweg.

Het is lang niet altijd duidelijk of met de beroepsaanduiding een baas of knecht bedoeld wordt Alleen Cornelis Schreuder (70), assessor en koopman, wordt expliciet aangeduid als meester-metselaar.

Er gaven 12 inwoners op dat ze timmerman van beroep waren, 5 waren er schilder, 5 metselaar, 4 rietdekker en 4 kwamen er op de lijst als klompenmaker. Dit waren niet allemaal eigen bazen of zelfstandige ondernemers, hoewel er verder ook nog wel sprake is van bijvoorbeeld timmermans-, kleermakers- en smidsknechten. Zo gaven Gerrit van Hilten en zijn twee zoons alledrie op, dat ze schilder waren. Nun Smit (47) in Overmeer wordt geboekt als schildersknecht en zijn zoon Adrianus (17) als schilder. Ook de twee zoons van Willem Mulders worden net als hun vader ingeschreven als timmerman. Veel zal hier ook afgehangen hebben van de opvatting van de teller.

De twee turfschippers Snel, de vijf vissers, pakkedragers Jan Hendrik Kohlbrugge (68), de kooplieden (3) de vrachtjagers (3) en veldjager Hermanus van de Koppel (41), de schippers (3) en koetsier Huig van der Neut (47) waren ook min of meer zelfstandig werkenden.

Er zal een groot verschil in inkomen en aanzien hebben gezeten tussen de echte middenstanders, zoals de kastelein, de slager en de smid en de kleine zelfstandigen, die op allerlei manieren probeerden aan de kost te komen en vaak moeite hadden het hoofd boven water te houden. Tot deze laatsten hoorden bijvoorbeeld ongetwijfeld kroeghoudster Gerritje van Noord, schoenlapper Peel Hendriks en zadelmaker Evert Groen.

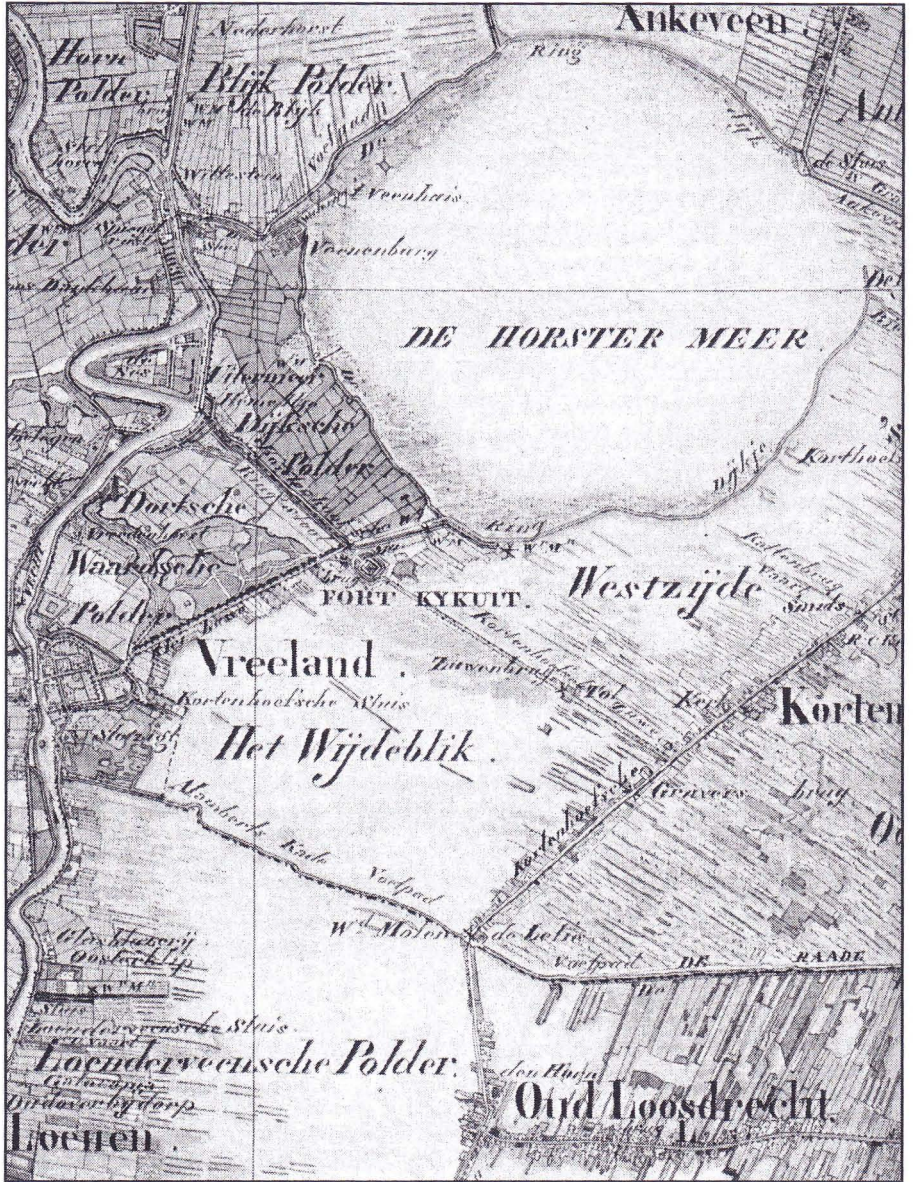
Tot de nijverheid kunnen eigenlijk alleen veenman Klaas Snel (65) en de hoepelbuigersbazen gerekend worden. Er staan 11 mannen als hoepelbuiger ingeschreven, één persoon werd genoteerd als hoepelbuigersknecht en één als hoepelbuigersjongen. Zeker is in ieder geval dat er in de gemeente in dat jaar waarschijnlijk drie, misschien vier, hoepelbuigersbedrijven waren. Niemand liet zich inschrijven als 'veenarbeider'. Pas na 1850 begint de vervening weer enigszins van belang te worden.

Fabrikant Gerrit Schottelink (26) oefende zijn beroep niet uit in Den Berg. De suikerraffinaderij, die de familie Schottelink in Amsterdam bezat, was net als vele anderen, opgeheven. Gerrit woonde in huis bij schoolhouder Martinus van Rikxoort en werd in 1844 burgemeester van Nederhorst den Berg.

Notabelen en autoriteiten

Buiten de afwezige bewoners van het kasteel en een enkele buitenplaats, behoorden pastoor Johannes van Rossum (39), de leraar bij de Hervormden Pieter Mulder (23), heel- en vroedmeester Matthias Schulz (32), schoolhouder/assessor Martinus van Rikxoort en ook Gerrit Schottelink, telg uit de invloedrijkste Bergse familie, tot de notabelen van het dorp. Inwoners als vroedvrouw Jansie Wiepes van den Berg, veldwachter Pieter den Drijver (49) en assessor/meester-metselaar Cornelis Schreuder zullen hun aanzien deels aan hun functie ontleend hebben. Rijke boeren en gegoede middenstanders als kastelein/klompenmaker Gerrit Bak, timmerman/pachter van de brug Willem van Holst (55), rietdekker Arie Pos en koopman Hendrik de Jong waren ongetwijfeld Bergers die meetelden en werden geacht. Deze mensen kwamen, mét de boeren, in de gemeenteraad, de besturen en colleges. Burgemeester Sanderson woonde niet in de gemeente, hij hield verblijf in Loenen aan de Vecht, waar hij ook een notariskantoor had.

Deel van Norderhorst den Berg rond 1850.
 Grote Historische Provincieatlas. Noord-Holland.

SLOT

De eerste volkstelling verschaft veel gegevens over de inwoners van de gemeente, waardoor een aardig beeld ontstaat van de bevolking in de eerste helft van de 19de eeuw.

Hoewel er veel exacte gegevens genoteerd werden zijn deze lang niet altijd goed te interpreteren of te gebruiken. De tellers moesten het doen met algemene richtlijnen en aanwijzingen, waardoor er niet altijd sprake is van uniformiteit. Bij het noteren van naam en leeftijd zal bijvoorbeeld naar voren gekomen zijn, dat de Burgerlijke Stand in de beginjaren na 1811 lang niet altijd goed gefunctioneerd heeft. Doordat niet iedereen over de exacte geboortedatum beschikt zal hebben, hoefde die ook niet genoteerd te worden. Ook het vaststellen van het hoofdberoep kan problemen opgeleverd hebben. De tellers zullen soms de beslissing hebben moeten nemen wat nou precies het belangrijkste was.

De gegevens van het huishouden van Grietje Portengen en Jacob Vossepoel (Volkstelling 3, Werinon 56) zijn een treffend voorbeeld van de problemen waar een teller voor kon komen te staan. Waarschijnlijk zullen er meer 'fouten' ingeslopen zijn, ook doordat de gegevens op de ingevulde formulieren overgeschreven moesten worden op verzamellijsten. Van enige controle zal ook geen sprake zijn geweest.

De bedoeling van de volkstelling was voor elke gemeente de werkelijke bevolking vast te stellen, omdat 'zonder eene nauwkeurige volkstelling, de statistieke opgaven weinig zekerheid opleveren, alzoo de bepaling van het juiste getal der inwoners van een land tot grondslag behoort te worden genomen van alle verdere nasporingen dienaangaande'. Dit doel is bereikt, Voor onderzoek naar leven en werken in de eerste helft van de 19de eeuw biedt de telling enige mogelijkheden, hoewel in de gaten gehouden moet worden, dat de telling daarvoor niet bedoeld is.

Deel 1 van de Volkstelling van 1829 staat in Werinon 52, deel 2 in Werinon 54 en deel 3 in Werinon 56.

HITTE

Gerard Baar

De natuur heeft er 300 jaar werk aan gehad om de heetste juli ooit, sinds in 1706 de waarneming begon, in 2006 te laten plaatsvinden. Mogelijk wat geholpen door allerlei ontwikkelingen. In 1706 overleed Willem Dircksen Janmaet op het schip "de Lieffde" onderweg naar Oost Indië. Ergens in het Osnabrückerland of wat dieper zuidelijk daarvan kan een jochie, mijn oud-overgrootvader, met gespitste oren geluisterd hebben naar de verhalen van de Hannekemaaiers. Die mannen, waaronder misschien zijn vader, hadden hele verhalen over de rijkdommen in het verre Holland. De latere zoon van het jochie, mijn oudgrootvader Frans, trouwde in 1762 in Loenen met een vrouw uit Breukelen. Rond het begin van die achttiende eeuw trokken duizenden mannen vanuit het Osnabrückerland, Lippe en Westfalen te voet naar Lingen aan de Ems. Ze waren bepakt en bezakt met leeftocht en handelswaar voor zover ze het dragen konden. Vooral de handgeweven stoffen leverden aardig wat winst op. Aan de overkant van deze rivier wierpen ze hun last met zuchten van verlichting op gereedstaande grote wagens, die een beurdienst op Hasselt onderhielden. Zijzelf vervolgden lopend de tocht naar het havenstadje aan het Zwartewater. Vanuit Hasselt voeren boten af en aan naar Amsterdam. Het was de enige en bovendien de snelste mogelijkheid om in Holland te komen. Iedere dag telde. Al die seizoenwerkers wilden geld verdienen om het karige bestaan thuis te verlichten. Velen maakten ieder jaar de reis om de pacht te verdienen en de winter weer door te komen. "Mucke hoat man notich". (vert.:Geld heb je nodig). Het gekke was dat Denen, Noordduitsers, Nederlanders en Vlamingen tot diep in Noord-Frankrijk met weinig onderlinge verschillen dezelfde taal spraken. Het gewone volk wel te verstaan. Wie wilde kon uit zijn met "zekerheden" gevulde streek vertrekken om zijn of haar heil elders te zoeken. Terwijl de man zijn gedwongen vakantietrip maakte, werkten zijn vrouw en kinderen voor de landeigenaar en zorgden tevens voor eigen huis en haard. Of Vatie terugkwam wist niemand. Onbekend sterven was niet leuk, voor beide partijen niet. Het begraafboek van de Gereformeerde kerk van Nederhorst den Berg vermeldde in 1706: "een mof die bij het maaien dood neergevallen is". Dit komt cru over. In een vergelijkbaar geval dat had plaatsgevonden op de onmetelijke grasvelden achter Nigtevecht, schreef de pastoor in zijn begraafboek "morte subito". Hij bedoelde

hetzelfde maar het klonk anders. Niemand wist wat deze doden achterlieten. Ze waren anoniem gestorven en begraven.

In 2006 vraagt de lezer zich af hoe iedereen in die dagen de weg kon vinden. Heel gewoon.

Op de lange winteravonden vertelden de Hannekemaaiers elkaar over wegen en herkenningspunten en het samen onderweg zijn. De cartografen tekenden kaarten, maar het gewone volk kon ze niet betalen. Volgens de nieuwe kaart van Utrecht uit 1696 heette alles wat aan de oostzijde van Reeveert en Vecht lag OVERMEER. Achter de ringdijk van de Horstermeer stond de polder Oost Indiën ingetekend, onder Kortenhoef. Janmaet had niet opgelet. Als hij een kaart zou hebben gehad, zou hij misschien als visser in Kortenhoef aan zijn einde gekomen zijn. Maar... Wie niet waagt die niet wint. Afstanden gaf de cartograaf niet aan op zijn kaart. De mens rekende in die tijd in uren gaans. Flink doorstappend haalde hij of zij dan 5 kilometer per uur. Het hele leven was één grote Vierdaagse. Alleen van stad tot stad zorgde een netwerk van trekschuiten voor de mogelijkheid ergens zittend te komen. Tot de trein als een lint door het landschap trok. Ineens ontstond er een duizelingwekkende toename van de snelheid van vervoer. Iemand die zich daar niets van aantrok was Rijk Stijvers, een van mijn overgrootvaders. In 1877 trouwde hij met Catharina Maria Welle, geboren op Stilhorn (zie Werinon jubileumuitgave nr. 31). Na hun huwelijk vestigden zij zich in Naarden waar hij bij een bakker ging werken. Hij hield het er niet lang uit. Terug in zijn geboortedorp trad hij in dienst bij zijn kinderloze broer, bakker Stijvers, aan de Voorstraat. Om een lang verhaal kort te maken, Rijk Stijvers schuwde het onderweg zijn niet. Vooral met zijn mooie dochtertje, Anna Maria Catharina, mijn grootmoeder. De hele streek liep hij met haar door. Vaak naar Vinkeveen. Daar woonde een broer van hem. De langste weg zal hij niet genomen hebben. Van het dorp wandelde hij naar Stilhorn op het Kleine Eiland waar zijn schoonvader de scepter zwaaide. Iedereen had in die jaren een roeiboot om aan de overkant van de Vecht te komen. Voor burenb bezoeken om maar iets te noemen. Eenmaal aan de overkant kuisde hij richting Riethoven (het land tegenover de camping) waar hij de door de vele voetgangers ontstane afsnijding naar de kop van de Nes nam (zie kaartje in de Gemeentegids 2006). Hij vervolgde dan zijn weg over de Laan van Reaalen. Richting Baambrugge, langs een boerderij die op het punt stond te moeten wijken voor het tracé van het Merwedekanaal. Even verderop in diezelfde "laan" maakte een onbewaakte overweg het mogelijk de spoorbaan Amsterdam-Utrecht over te steken. Hij kwam dan uit bij de bocht in de Angstel waar nu nog de

boerderijen staan die hun land over de spoorbaan en later ook over het kanaal hadden. Door de Dorpsstraat van Baambrugge ging het naar de Baambrugse Zuwe. Af en toe passeerden ze dan armelijke huisjes en kwispelstaartende hondjes. Veel viel er niet te bewaken rond 1885. Anno 2006 ziet dezelfde weg eruit als een ononderbroken langgerekte niet uitnodigende vesting. In Vinkeveen kregen Rijk en zijn dochtertje ongetwijfeld een warm onthaal plus een hapje eten en ten afscheid: hij een borreltje en zij eigengemaakte limonade.

Een ander die de hele streek doorkruiste, zij het beroepsmatig, kwam uit Nieuwersluis. Toevallig heette hij ook Rijk, maar van achteren De Rue. Hij stond in voor het bezorgen van telegrammen die bij de telegraaf op station Nieuwersluis aankwamen. Vanaf het jaar 1870 kwam het woord bijna net zo snel aan als de gedachte. Het probleem bestond uit het wegbrengen ervan. Voor de bezorging van zo'n urgente boodschap naar Overmeer rekende het telegraafkantoor twee uur en tien minuten gaans en bracht hiervoor wel 80 cent in rekening bij de geadresseerde. Die moest dat bedrag contant aan Rijk betalen voordat de inhoud gelezen kon worden. De Rue keerde vrolijk terug naar huis, misschien wel fluitend als het niet te warm was. Zijn verste bestemming, voor de hedendaagse lezer bijna niet voor te stellen, was het dorpje Uithoorn 3 uur en 45 minuten gaans van Nieuwersluis gelegen. Alleen te bereiken door gebruik te maken van de brug in De Hoef. Dit dorp ligt aan de Kromme Mijdrecht, indertijd komend van onze kant nog voor Uithoorn. De telegrambesteller ontving voor dat betaalde avontuur f 1,50 en 0,04 cent bruggeld. Op de warmste dag ooit, die van de zomer van 1901, zal hij niet van dorst omgekomen zijn in die groene woestenij, tenminste als hij in dat jaar nog in dienst was van de PTT. De mensen die onderweg waren dronken water uit de sloot, de gevaren wuifden ze weg of ze wisten niet beter. Van de grensverleggende uitvinding die fiets heette zullen de beide Rijken niet meer geprofiteerd hebben. Waarschijnlijk omdat ze niet rijk genoeg waren, maar het meest voor de hand liggend is dat ze inmiddels te oud waren (hun beste peren geplukt hadden) zodat ze van die nieuwigheid geen gebruik meer konden maken. Het gevoel is enigszins te vergelijken met het niet kunnen MSN-en door mensen op leeftijd vandaag de dag. Inmiddels is het record qua hittegolven, waarvan we (ik mag *we* zeggen omdat ik er mooi al was) er in 1948 twee hadden, dit jaar geëvenaard. 2006 spant echter de kroon omdat er veel langer extreem hoge temperaturen heersten. Toevallig overleden in 1948 wel 2 van mijn 4 grootouders, waaronder Anna. Niet vanwege de hitte als ik het goed begrepen heb. In datzelfde jaar stierven heel ver weg in de

hitte van Indonesië de laatste "verdedigers" van ons koloniale bezit. Niemand wil weten hoeveel het er geweest zijn. Dat het een hard gelag was staat buiten kijf. Er sneuvelden daar vanaf na de oorlog tot 1948 minstens net zo veel jongeren door kogels of andere oorzaken als er aan ouderen bezweken tijdens de grote hittegolf van 2003 in Frankrijk en Nederland. Nu zijn die Nederlandse ex-soldaten rond de tachtig of ouder. Jarenlang zijn hun verloren jeugdijaren onbespreekbaar gebleven, zo niet doodgezwegen. Reünies kregen niet eerder recht van bestaan dan in de zeventiger jaren, omdat de politiek niet herinnerd wilde worden aan alles wat misgegaan was in die jaren veertig. Pas een jaar of vijf geleden ontvingen de nog in leven zijnde Indiëstrijders een eenmalig klein bedrag van het Rijk. Die procedure had vijftig jaar gelopen om het einddoel te bereiken. Onze twee Rijken slaagden daar sneller in. Een schrale troost is dat het Rijk zijn oude onderdanen er anno 2006 op wijst dat ze genoeg vocht binnen moeten zien te krijgen om te overleven. Vechten tegen de hitte, een oudstrijder die nog in leven is weet wat dat is en kan daar over meepraten.

Begin jaren vijftig. "Hitte".
Collectie Gerard Baar.

